

ПСИХОЛОГІЧНО КОМФОРТНЕ ЖИТЛО ДЛЯ «БОРЦЯ»: ТРАНСФОРМОВАНІСТЬ

На основі моделі людина-житло-середовище виділяється психологічний тип «Борець», визначаються умови психологічного комфорту, встановлюється кореляція із архітектурними рішеннями.

Постановка задачі. Однією з цілей проектування житла є забезпечення комфорту. На сучасному етапі технології забезпечення фізіологічного комфорту є достатньо розвиненими, чого не можна сказати про засоби забезпечення психологічно комфортного стану. Це стосується як загальнотеоретичних питань визначення поняття та критеріїв психологічного комфорту, так і технологій його забезпечення. Очевидним є й те, що неможливо будувати житло, однаково комфортне для всіх – потрібно обґрунтовано визначити психологічні типи та показати, які саме архітектурні та дизайнерські рішення підійдуть для кожного з них.

Огляд літератури. Для вирішення задачі необхідна адекватна модель складної системи людина-житло-середовище (ЛЖС). Це означає, що її апарат має коректно відображати такі ключові властивості складних систем, як відкритість, емерджентність, здатність до самоорганізації, нелінійні взаємодії компонентів, а також включати адекватні засоби опису, вимірювання та верифікації. Серед описаних у літературі моделей лише хвильова модель С-простору має потрібні характеристики [1]. На її основі розроблено теорію самоорганізації систем [2] та способи розв'язання обмежених оптимізаційних задач із критеріями оптимальності, які є такими, що не формалізуються, у галузях ергономіки та будівництва [3], упорядковано великий масив психологічних даних [4-6], що дозволило визначити психологічні типи людини та провести кореляції із вимогами до житла [7]. Більш детально це зроблено для психотипів «Егоїст» [8], «Збалансована особистість» та «Споглядач» [9].

Постановка завдання. Дана стаття продовжує цей ряд публікацій, подаючи результати досліджень, що мають забезпечити психологічний комфорт для психотипу «Борець».

Основна частина.

Методика дослідження. ЛЖС розглядаються як цілісна, складна, відкрита система, що знаходиться у стані динамічної рівноваги. Самоорганізація моделюється як сукупність сценаріїв розшарування-згортки С-простору. Вона визначає рівні взаємодій усередині системи. Окремі

компоненти та взаємодії моделюються як С-множини, С-елементи, операції суперпозиції, коінциденції, інтерференції та дифракції та відображаються за допомогою РС-діаграм або імітаційних моделей [1]. Найпростіший сценарій (1С-10) дає діаграму 1-1-2-3-5-8, що визначає наступні канали взаємодій людини з навколишнім світом:

1 – єдність. Людина та середовище не виділені як окремі частини, але можливість цього існує. Єдність сприймається інтуїтивно.

2 – відокремлення. Виникає усвідомлення людиною себе як самодостатньої та відокремленої від світу. Цілісність виражається усвідомленням власного «я», унікальними закономірностями будови людського тіла та константністю параметрів внутрішнього середовища організму (гомеостаз). Так само і Всесвіт є цілісністю, що регулюється законами природи, а не просто сукупністю окремих об'єктів.

3 – впливи та реакції. Існування зовнішнього світу, впливів і зворотних реакцій, які можуть бути сприятливими або несприятливими, що виражається у категоріях «добре» та «погано», усвідомлюється розумом із природною необхідністю виконувати рішення, для чого необхідна воля. Для цього рівня характерні бінарні поділи: для людини – тілесна та психічна складові, права та ліва половина, жіноча та чоловіча стать; для Всесвіту – речовина та поле, тяжіння та відштовхування, простір і час тощо.

4 – простір і час. За виникненням впливів і реакцій йде упорядкування за двома категоріями, які називають простором і часом. Виходячи зі сценарію самоорганізації, кожній із них слід приписати по три параметри. Так і є: простір є тривимірним, час ділиться на минуле, сучасне та майбутнє. Троїсті поділи характерні для інтелекту.

5 – рецептори та відчуття. Зі сценарію випливає наявність трьох груп органів почуттів з п'яти елементів. Дійсно, розрізняють інтерорецептори, пропріорецептори та екстерорецептори. Невідомо, скільки є внутрішніх чи граничних відчуттів, але екстерорецепторів точно п'ять. У природі також існують явища та процеси, що мають п'ятиричний поділ, наприклад, п'ять станів речовини, п'ять фундаментальних взаємодій і т.д.

6 та наступні – тони та нюанси. Для кожного з рецепторів має бути по вісім розрізнявань одного відчуття (не виникають окремі органи). Це задовольняється приблизно. Наприклад, розрізняється 7 кольорів (у ергономіці додається восьмий – жовто-зелений), 7 звукових тонів і т.д. Відомі числа Мілера (7-9) – кількість однорідних предметів, що може одночасно сприймати пересічна людина. Отже, можна констатувати, що система за межами 6 рівня ще формується, відтак немає необхідності у подальшому розвитку моделі.

Таким чином, суб'єктивний простір людини являє собою обумовлений

загальними законами самоорганізації гештальт, який структурує всі взаємодії з оточуючим середовищем. Людина сприймає не об'єктивний, а «відфільтрований» за шістьма каналами світ. Усі ці канали присутні у кожної людини й активні постійно, але тільки один із них у якийсь період є доміантним, що і визначає відповідний «стан свідомості». У свою чергу, взаємодія з конкретним об'єктом визначає зміст стану свідомості – у формі ідеї, дії, слова, емоції, у тому числі минулого (вспомин) або майбутнього (передбачення) часу.

Отже, на «вічне» гностичне питання про пізнанність світу теорія самоорганізації відповідає цілком конкретно: світ є пізнаним, настільки, наскільки однаковими є закони самоорганізації Всесвіту та людини.

Житло не привносить додаткових каналів у систему взаємодій між людиною та середовищем. Отже, для свідомого проектування психологічно комфортного житла потрібно побудувати наступну послідовність:

А) визначити психологічні типи людини залежно від ступеню розвиненості того чи іншого каналу сприйняття;

Б) визначити комфортні умови для кожного із психологічних типів, як «тонусні коридори» між станами розслабленості та патології;

В) знайти кореляцію між цими умовами та архітектурними і дизайнерськими стилями, а також конкретними об'ємно-планувальними, колористичними, акустичними тощо рішеннями;

Якісне з точки зору психологічного комфорту житло має стати динамічним інструментом управління станом людини, своєрідним стимулятором, або навіть лікарем своїх мешканців.

Типи особистості:

1. «Збалансована особистість». Розподіл потенціалу є ідеальним, така людина не відчуває внутрішніх конфліктів і проблем зі здоров'ям; вона пред'являє до житла різноманітні та чітко структуровані вимоги. Можна сказати, що побудоване відповідно до них житло також ідеально збалансоване з точки зору зв'язків між сприйняттями, мотиваціями та потребами.

2. «Споглядач». Як і для інших типів, баланс між рівнями вже порушено. Оскільки загальна величина потенціалу незмінна, посилення одних якостей буде відбуватися за рахунок інших – у даному випадку, інтуїції за рахунок его та волі. Тому споглядачі схильні до спокійного життя, а їх вимоги до житла мінімальні – воно має знаходитися у тихій, красивій, безлюдній місцевості, забезпечувати біологічні потреби.

3. «Егоїст». Посилення его, волі та розуму відбувається за рахунок інтуїції та, меншою мірою, інтелекту та почуттів. Це потенційно небезпечно для здоров'я. Пріоритетами будуть престиж і самодостатність.

4. «Борець» характеризується підвищеною тягою до першості, конфліктністю й агресивністю, що не може не призвести до фізичних і психічних розладів. Пригніченими стають інтуїція, емоції та інтелект. Різноманітна й енергійна діяльність висуває підвищені вимоги до трансформованості житла. Емоційний настрій має як стимулюватися, так і обмежуватися.

5. «Винахідливий дослідник» не схильний до ескапад, він більше любить передбачуваність, упорядкованість, стабільність. Але у цих межах він може бути достатньо енергійним, діяльним і розумним як у бізнесі, так і в науці. Зростання інтелекту відбувається, в основному, за рахунок почуттів. Вимоги до житла – строгий і консервативний стиль, зрозумілі та перевірені часом рішення, спокійні тони інтер'єру – але так, щоб маніфестація добробуту та соціального статусу обов'язково мала місце.

6. «Богемна особистість» схильна до екзальтованості, культивування емоцій і чуттєвих переживань, що може суміщатися з граничною меркантильністю. Іноді такі люди мають непогану інтуїцію, хоча частіше схильні приймати за істину різні забобони. Посилення сенсорних відчуттів відбувається за рахунок розуму (аналітичної його частини) та волі. Житло може містити екстравагантні, навіть епатуючі рішення, за умови забезпечення тонкого сенсорного комфорту.

Визначення психологічного комфорту. Комфортним будемо називати стан, що характеризується (рис.1):

- для каналу 1 – відчуттям удачі, везіння, сприятливого ходу подій, гармонії з оточуючим середовищем;
- для каналу 2 – відчуттям самодостатності, здоров'я, спокою, радості, оптимізму, віри у майбутнє;
- для каналу 3 – відчуттям свободи, почуттям зверхності, упевненістю у досягненні мети, наявністю «психології переможця»;
- для каналу 4 – почуттям упорядкованості простору-часу, закономірності та пізнавальності внутрішнього та зовнішнього світу;
- для каналів 5,6 – почуттям урівноваженості, сенсорного комфорту, «гармонії стихій» на рівні безпосереднього сприйняття світу.

Визначивши психологічні домінанти, дослідимо кореляції з іншими психологічними характеристиками – ієрархією потреб за Маслоу, темпераментом, віковими особливостями, а також найбільш популярними моделями людської поведінки [4-6]. Такі кореляції існують, тобто існуючі класифікації та моделі поведінки вписуються в описану вище класифікацію.

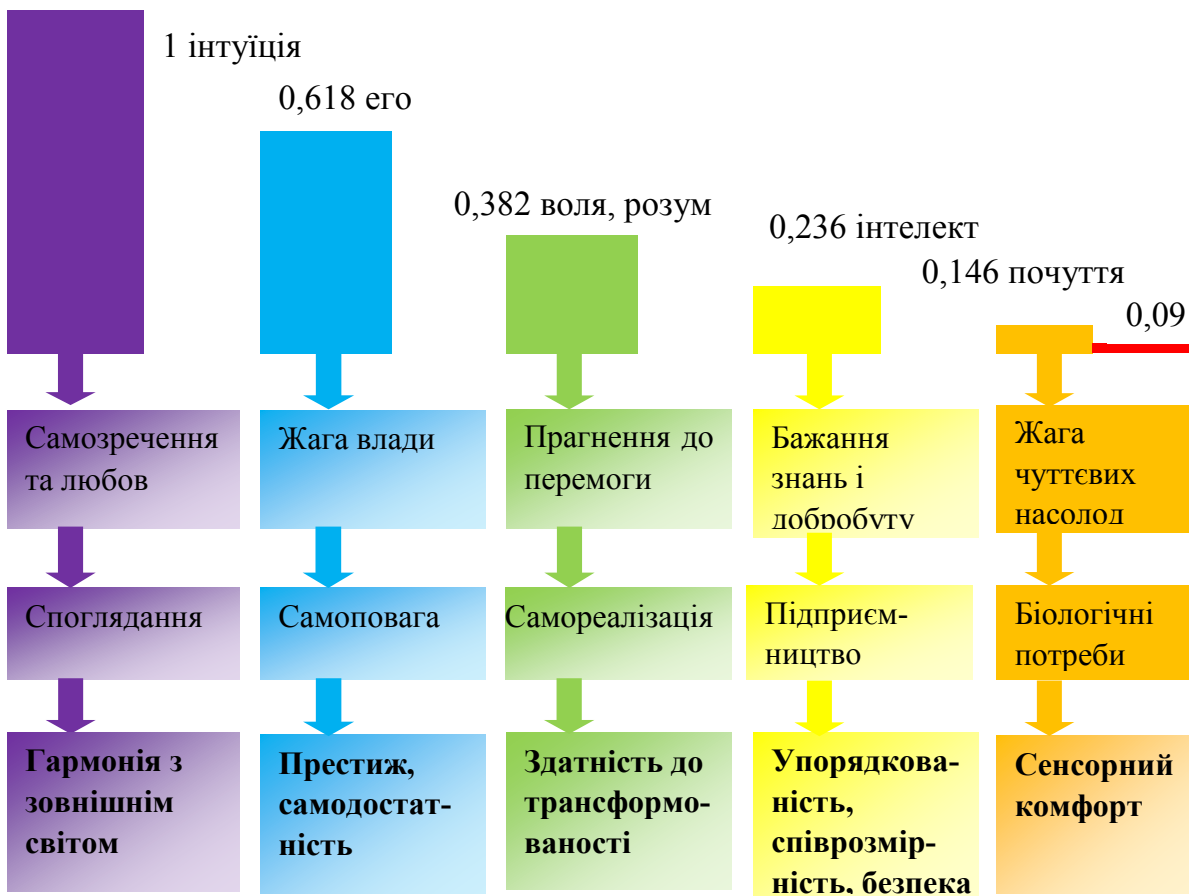

Рис. 1. Відповідність сприйняття, мотивацій, потреб, вимог

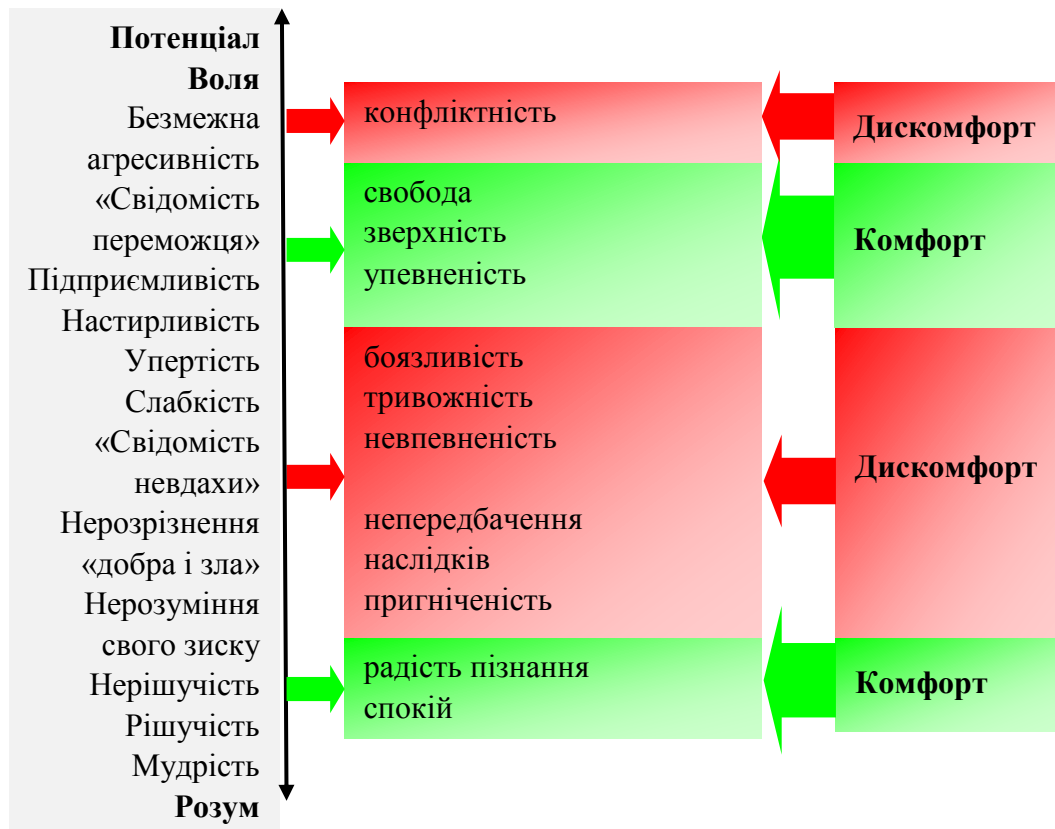

Рис. 2. Визначення зон комфорту і дискомфорту для психотипу «Борець».

Усі ці характеристики мають бути присутні для усіх психотипів, але їх вага буде різною. Для «Борця» найбільше значення має прагнення до самореалізації та, відповідно, здатність житла у цілому та елементів інтер'єру зокрема до трансформацій.

Визначимо зони комфорту та дискомфорту для цього психотипу. Задамо кластер характеристик, які традиційно вважаються такими, що мають більш або менш безпосереднє відношення до взаємодій за каналом 3 (воля, розум), обираючи їх таким чином, щоб вони мали позитивне чи негативне емоційне забарвлення. Кількість таких характеристик необов'язково точно задавати. Більшу чи меншу їх розвиненість природно пов'язати з рівнем потенціалу. Результат показано на рис. 3.

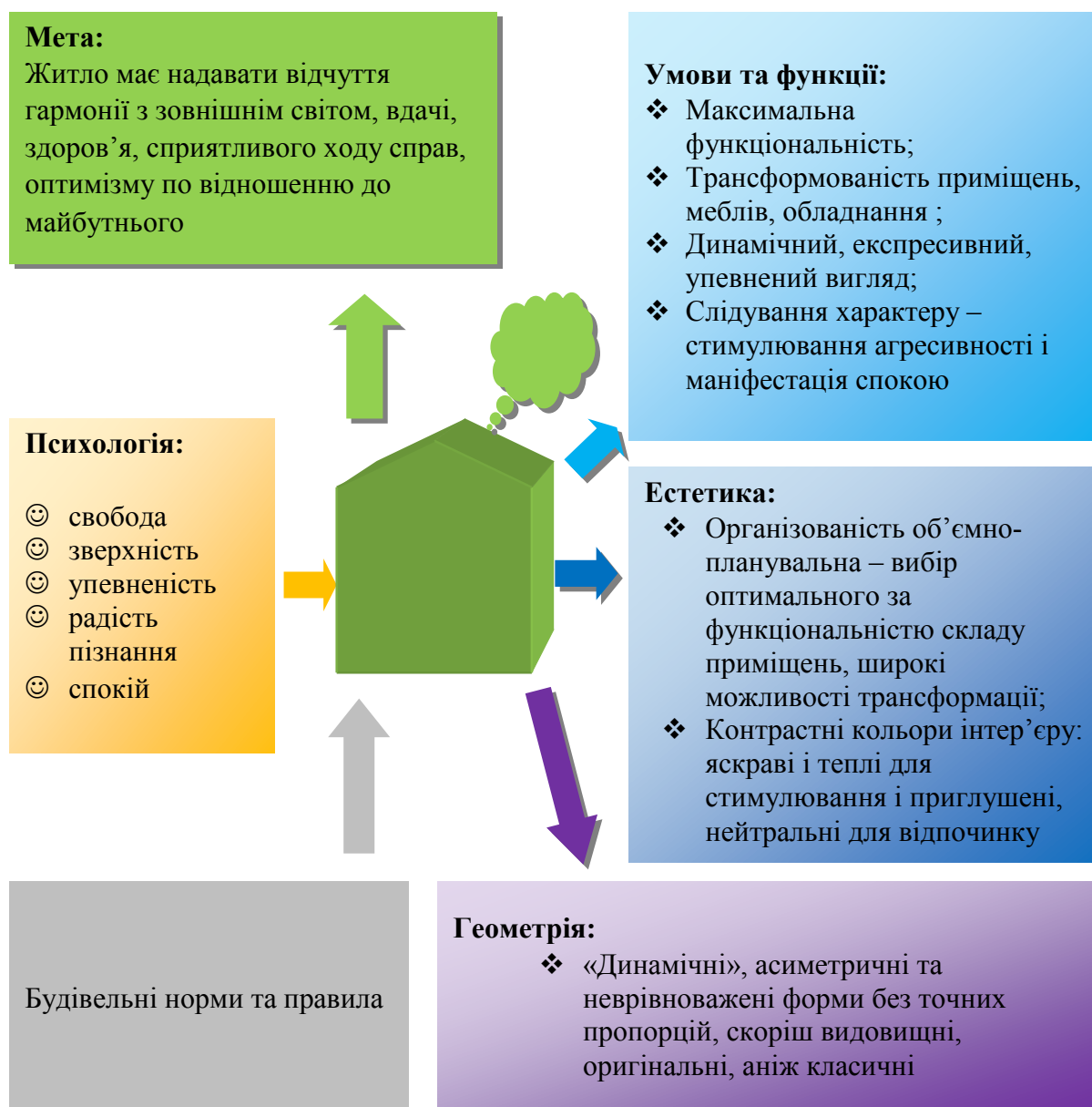

Рис. 3. Інтерпретація умов комфорту у категоріях функціональності, естетики та геометрії

Спираючись на ці дані, визначимо *кореляції між умовами комфорту та архітектурними і дизайнерськими рішеннями* (рис. 4).

Приклади стилістичних рішень інтер'єру та екстер'єру. В історичних стилях архітектури та дизайну існує декілька відповідностей до психотипу «Борець». Це, наприклад, замки та фортеці Середньовічної Європи або Японії, пам'ятки «д'Артаньянівської» Франції тощо. Якщо ж говорити про більш сучасні стилі, слід звернути увагу на функціоналізм з його філософією – «форма визначається функцією». Однією з видатних пам'яток функціоналізму є вілла Тугендхат поблизу Брно (рис. 4).

Рис. 4. Людвиг Міс Ван дер Рое. Вілла Тугендхат (1929 – 1930 рр.), Брно, Чеська республіка

Сталева основа вілли зі стрункими хромованими колонами, що підтримують поверхи, з вікнами від підлоги до стелі, дозволила візуально об'єднати сад на пагорбі та саму будівлю. При цьому збережено контраст між зеленим схилом та білою будівлею. Розташування будинку на пагорбі створює почуття зверхності. У формі відсутня симетрія, що надає динамізму. Відсутність вивірених пропорцій створює враження відчуженості, «техногенності». Здається, що будівля – машина, яку можна легко трансформувати. До речі, система опалення та охолодження була організована при застосуванні кондиціонерів – тобто були застосовані

Проблеми розвитку міського середовища. Вип. 5-6. 2011.

передові на час будівництва технології. Інтер'єр і меблі також були спеціально запроєктовані.

Таким чином, присутні відповідність психотипу «Борець» і кредо стилю, що робить цю пам'ятку шедевром архітектури.

Розглянемо декілька прикладів інтер'єру. Якщо обирати стимулюючий, а не заспокійливий варіант, тобто підкреслювати бінарність світогляду, то основним стилістичним прийомом має бути контраст (рис. 5).

а)

б)

Рис. 5. Інтер'єр, побудований на контрастах:

а) приміщення – кольори, що стимулюють агресію або виражають бінарний світогляд; б) деталі – прості, прямокутні, холодні форми. Елементи меблів і обладнання легко трансформуються.

Висновки. Застосування системного підходу та теорії самоорганізації С-простору дозволило сформулювати та деталізувати поняття психологічного комфорту, розробити класифікацію типів особистості, визначити принципи організації архітектурного середовища для психотипу «Борець». Розроблений апарат доцільно використовувати для елітного будівництва.

Список використаних джерел

1. Ковалев Ю.Н. Геометрическое моделирование эргатических систем: разработка аппарата. / Ковалев Ю.Н. – К.: КМУГА, 1996. – 134 с.
2. Ковалев Ю.Н. Эргономическая оптимизация управления на основе моделей С- пространства. / Ковалев Ю.Н. – К.: КМУГА, 1997. – 152 с.
3. Мхитарян Н. М. Эргономические аспекты сложных систем / Мхитарян Н. М., Бадеян Г. В., Ковалев Ю. Н. – К. : Наукова думка, 2004. – 599 с.
4. Шиффман Х. Р. Ощущение и восприятие. / Шиффман Х.Р.–СПб.:Питер, 2003.-928 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. /Маслоу А. – СПб.: Питер, 2003. 351 с.
6. Психологические тесты. В 2-х томах./ М.:Владос-Пресс,2007
7. Ковалев Ю.Н. Психологический комфорт и выбор жилища / Ковальов Ю.М. // Проблеми розвитку міського середовища.– Вип.3 (у друці)
8. Ковальов Ю.М., Гірник Н.О., Калашнікова В.В. Забезпечення психологічного комфорту при проектуванні житла на основі теорії самоорганізації С-простору / Ковальов Ю.М. та ін.// Праці ТДАТА, 2010.– Вип.4. Прикладна геометрія та інж. графіка.–т.46.–С.58-67
9. Ковальов Ю.М., Шевель Л.В., Дувалкіна О.В., Калашнікова В.В. Психологічно комфортне житло для «Збалансованої особистості» та «Споглядача»: гармонія з навколишнім середовищем / Ковальов Ю.М. та ін. // Технічна естетика і дизайн. – 2010. – Вип. 7. – С. 151–158.

Аннотация

На основе модели человек-жилище-среда выделяется психологический тип «Борец», определяются условия психологического комфорта, устанавливается корреляция с архитектурными решениями.

Annotation

On the base of human-dwelling-environment model psychological type Struggler was established, conditions of psychical comfort are defined, correlations with architectural solutions are established.